

Kazimierz Przyboś

HERB MUSZYNY

Muszyna od XIV wieku jest miastem. Leży nad Popradem, u ujścia doń Muszynki i Szczawnika, w Beskidzie Sądeckim, w okolicy górskiej i lesistej. Głównym walorem Muszyny są wody mineralne, klimat i status uzdrowiska. Z zabytków należy wymienić ruiny zamku z XIV wieku, nieliczne pozostałości po najstarszym gródku z co najmniej XIII wieku, kościół parafialny pod wezwaniem św. Józefa z XVII wieku, Rynek i stare (jeszcze średniowieczne) założenie urbanistyczne ulic: Kościelnej, fragmentów ul. Piłsudskiego i Ogrodowej. W przeszłości miasto było głównym ośrodkiem klucza muszyńskiego, zwanego też starostwem, „państwem muszyńskim” bądź kresem.

W skład tego klucza (oprócz Muszyny) wchodziło miasteczko Tylicz (zwane do 1613 roku Ornawą lub Miastkiem) oraz - w momencie zakończenia akcji osadniczej na początku XVII wieku - 35 wsi¹. Klucz muszyński (a ściślej wówczas tylko niewielki gródek, ewentualnie osada pod nim i najbliższe wsie) w 1288 roku przeszedł w ręce Pawła z Przemankowa, biskupa krakowskiego, a następnie jego następcy Jana Muškáty. Biskup Muskata stracił Muszynę, zabraną mu przez Władysława Łokietka za karę za współpracę z Czechami. Stało się to w 1304 roku lub później - w roku 1307, albo dopiero zimą 1311/1312. W rezultacie aż do 1391 roku Muszyna była własnością królewską. Wtedy też - od Łokietka lub (co bardziej prawdopodobne) od Kazimierza Wielkiego otrzymała prawa miejskie. Niestety dokument lokacyjny nie zachował się. Znane są dwa przywileje wydane dla Muszyny przez Kazimierza Wielkiego. W jednym z nich (bez oznaczenia dnia, miesiąca i roku - ale rok 1364 można domniemywać) król zobowiązał się szanować przywileje miasta, a w szczególności nie zmieniać biegnącej koło miasta drogi handlowej na Węgry. W drugim dokumencie z 29 XI 1364 r. król wezwał wójta muszyńskiego Hankę, aby ten zachęcał obcych kupców i przybyszów do osiedlania się w mieście. Treść obu dokumentów znamy z późniejszego dokumentu Władysława Jagielly i Jadwigi z 30 VII 1391 r.², w którym król i królowa nadali dobra muszyńskie biskupowi krakowskiemu Janowi Radlicy. Odtąd - aż do I rozbioru Rzeczypospolitej - Muszyna była własnością biskupów krakowskich.

Tyle, co do krótkiego wstępu i zarysu najstarszych dziejów miasta. Teraz informacje o najstarszych wizerunkach pieczęci miasta i jego herbie.

1. Niestety nieznanne są pieczęcie miasta Muszyny z XIV - XVII wieku. Najstarszy znany odcisk pieczęci miasta znajduje się na dokumencie z 1752 roku, mówiącym o zwolnieniu dwóch beczek wina z Węgier, wiezionych dla Jana Katerli, chorążego braclawskiego, od opłaty cła na komorze muszyńskiej³. Na pieczęci widnieje (prawdopodobnie, ponieważ pieczęć odcisnięta jest bardzo słabo) postać biskupa w szatach

- pontyfikalnych, w infule, z pastorałem w lewej ręce, z prawą uniesioną w geście błogosławieństwa. Biskup siedzi na tronie z dwoma wilkami po bokach.
2. Kolejny odcisk pieczęci Muszyny pochodzi z 1783 roku, a zatem z okresu, kiedy (od 1781 r.) Muszyna była własnością kamery cesarskiej⁴. Godło miasta przedstawia jedynie infuła biskupia, z charakterystycznymi okrągłymi kamieniami na opasce. Brak dowodów na to, czy pieczęć ta to pozostałość po władaniu Muszyną przez biskupów krakowskich, czy powstała ona już na mocy decyzji nowych władz - zaborczy.
  3. Trzeci z kolei odcisk pieczęci pochodzi z roku 1870. Jest on już rozbudowany o trzy nowe elementy, tj. pastorał z krzywaśnią (spiralą) ozdobioną z jednej strony laurowymi liśćmi, podwójny krzyż oraz znajdującą się poniżej infuły zamkniętą księgą położoną na pulpicie.⁵ Z infuły są opuszczone na dół dwie ozdobne wstęgi. Pieczęci z tym wizerunkiem herbu używano aż do lat trzydziestych XX wieku.
  4. W 1934 roku zmieniono pieczęć: zachowano podwójny krzyż, pastorał z drobnymi listkami po obu stronach krzywaśni oraz infułę z ozdobnym szlakiem i krzyżem pośrodku; za to usunięto księgę. Zamiast niej, poniżej infuły, na skrzyżowaniu krzyża i pastorału umieszczono podwójną kokardę z dwoma spływającymi po bokach wstążkami. Bardzo szybko tę kokardę usunięto i powrócono do symbolicznie przedstawionej księgi, tym razem w perspektywie, bez podstawki i z puszczoneymi taśmami infuły z boków księgi. Całość była surowa (zatem zgodna z zasadami heraldyki) dzięki wyeliminowaniu niewielkich elementów dekoracyjnych, jak: listki, podstawka pod księgę, faliście spływające wstęgi i większość zaokrągłeń.

Pieczęć z 1909 r.

Pieczęć z 1934 r.

5. Po 1945 roku herb Muszyny, mimo zasadniczych zmian ustrojowych, zachował swoją postać sprzed I wojny światowej.
6. Trzeba wspomnieć, że w 1965 roku herb Muszyny - niezaakceptowany w praktyce i wręcz nieznanymi mieszkańcom - zmodyfikowano w pracy „Miasta polskie w Tysiąc

leciu"⁶. Herb ten, mimo iż nie używano go, zasługuje na uwagę. Symbolika przedstawiona na nim jest bowiem najbliższa prawidłowemu ukazaniu insygniów biskupich. Jest to ujęta w perspektywie infuła z ozdobnym zakończeniem i dwukrotnie zwiniętymi taśmami, krzyż jest jednoramienny (biskupi, a nie arcybiskupi), pastorał ma bardzo ozdobną krzywaśń w postaci trzech listków i profilowanego uchwyty. Herb ten ma również kolorystykę zgodną z zasadami heraldyki - wszystkie insygnia są złote (żółte), a tarcza herbowa w kolorze ciemnoniebieskim. Zaznaczmy, że herby oznaczone w niniejszych uwagach pod numerami 3, 4, 5, 6 miały tarczę herbową w kolorze ciemnoczerwonym.

7. W 1971 roku Zbigniew Bujarski, znany kompozytor, ale i utalentowany malarz, stworzył dla Muzeum Regionalnego PTTK w Muszynie własną wizję herbu miasta. W czerwonym polu na owalnej barokowej tarczy umieścił złotą infułę, a za nią skrzyżowany złoty krzyż arcybiskupi i złoty pastorał. Pod infułą umieścił leżącą płasko czarną księgę z białym brzegiem. Wizerunek herbu autorstwa Zbigniewa Bujarskiego znajduje się w zbiorach Muzeum w Muszynie. W jakimś stopniu zainspirował on Janusza Krzyżanowskiego, autora projektu herbu, przyjętego przez Radę Miasta w 1990 roku i obowiązującego do dnia dzisiejszego.
8. W dniu 10 września 1990 roku Rada Miasta i Gminy Uzdrawiskowej w Muszynie podjęła uchwałę nr V/44/9.0 w sprawie ustalenia herbu Muszyny. Uchwalono, co następuje:

§ 1. Herbem Muszyny jest tarcza herbowa o proporcjach 15 cm x 19 cm, stylizowana na gotyckiej, o ukośnię ściętych rogach, łukowatych, do wnętrza podciętych, brzezi boczne łukowato wygięte przecinają się u dołu ostrym języczkiem kończącym tarczę, zawierającą:

a) infułę biskupią z pasem przebiegającym pionowo przez środek, rozszerzonym w połowie w okrąg, w którym usytuowany jest prosty krzyż;

b) pastorał po lewej stronie, krzyż pastorałny, dwuramienny po stronie prawej, ustawione ukośnie, skrzyżowane na 1/3 długości od dołu;

c) księgę ewangeliczną otwartą, umiejscowioną górną częścią na skrzyżowaniu pastorału i krzyża;

d) wstęgi od infuły odbiegające po obu stronach, oplatające jeden raz pastorał i krzyż pomiędzy infułą a księgą i opadające prosto spod księgi.

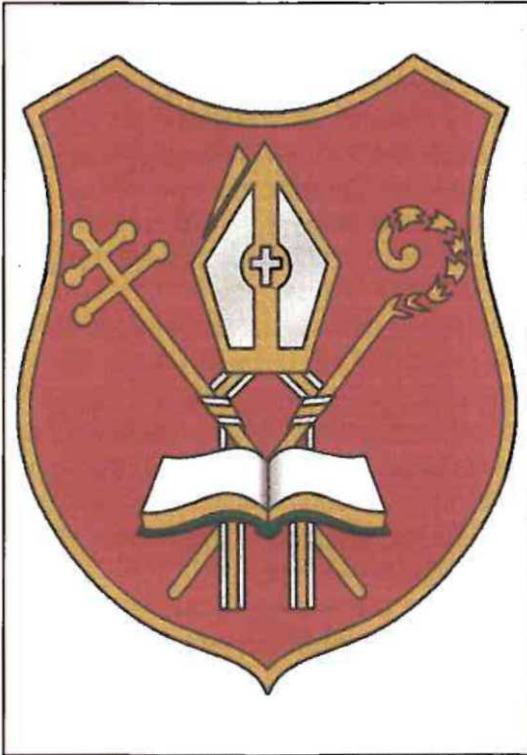
Tło jest koloru biskupiego. Pastorał, krzyż pastorałny, obramowanie infuły, pas środkowy, wstęgi, obramowanie tarczy oraz brzezi księgi ewangelicznej są koloru złotego. Infuła, krzyż na infule, obramowanie wstęg od infuły są koloru srebrnego.

Karty księgi są białe, a oprawa księgi ciemnozielona.

*§ 2. Integralną część uchwały stanowi wzór herbu w wersji czarno-białej oraz kolorystycznej.*⁷

§ 3. Wykonanie uchwały zleca się Zarządowi Miasta i Gminy Uzdrawiskowej w Muszynie.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia [tj. 10IX1990].

Herb Muszyny
obowiązujący od 10.09.1990 roku do dzisiaj

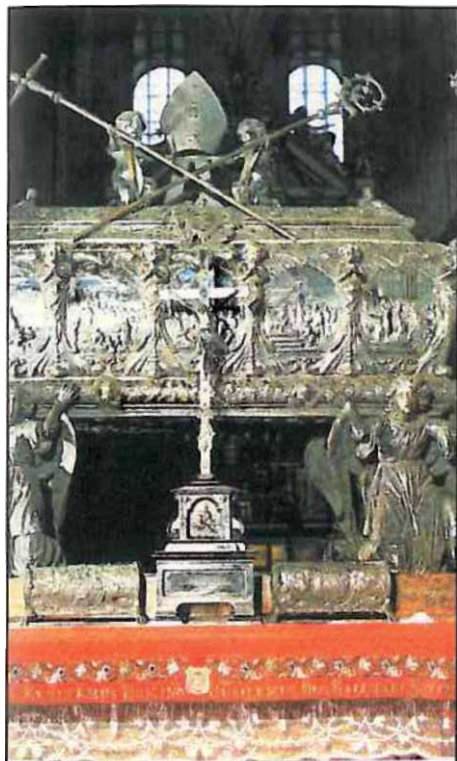
Moje uwagi dotyczące tego, obowiązującego do dnia dzisiejszego, herbu są następujące: mimo, iż w uchwale tarcza herbowa miała być „gotycka”, w rzeczywistości następne słowa uchwały zamieniły ją w renesansowo-barokowej dodano całkowicie niezgodne z zasadami polskiej heraldyki obramowanie tarczy, a także obramowanie infuły, oprawy księgi, wreszcie tło tarczy „koloru biskupiego”. Nie ma takiego koloru w polskiej heraldyce!!

Istotą herbu jest syntetyczne przedstawienie godła, z zachowaniem spójności historycznego pochodzenia elementów, występujących na tarczy. Dlatego krzyż powinien być prosty (bez kulkowatych zakończeń i jednoramienny, bowiem taki był właściwy dla biskupów, a dwuramienny przysługiwał arcybiskupom. Aż do 1925 roku istniało biskupstwo krakowskie, w tymże roku zamienione na arcybiskupstwo, na dodatek od końca XVIII wieku Muszyna należy do biskupstwa tarnowskiego, a nie

krakowskiego. Księga pod infułą nie ma heraldycznego ani historycznego uzasadnienia. Osobiście bym ją sunął, proponuję zatem zastanowić się nad potrzebą istnienia tego elementu. Odnotujmy, że w heraldyce (wbrew temu, co zapisano w uchwale Rady z 10 IX 1990) kolory biały i srebrny są tym samym kolorem, zatem nie można ich traktować jako dwóch różnych. Księga, z punktu widzenia kompozycyjnego, jest elementem zbędnym jako czwarty symbol. Uważam jednak, że - ze względu na szacunek dla ponad 135-letniej tradycji używania tego symbolu w kolejnych herbach Muszyny - można pozostawić sprawę księgi do dyskusji. Tarcza winna być tzw. późnogotycka (tak jak w uchwale Rady z 10 IX 1990 r., ale bez obwódki!). Proponuję czerwień jako kolor tarczy - w symbolice heraldycznej kolor ten oznacza dostatek, a nadto przypominałby o przynależności Muszyny w XIV wieku do domeny monarszej.

Infułę, pastorał, krzyż biskupi (z jednym ramieniem) trzeba traktować jako symbole przynależności miasta do dóbr biskupich na przełomie XIII i XIV wieku i od końca XIV do końca XVIII wieku. Infuła winna być w kolorze złotym (symbolizującym wzniosłość i życzliwość).

Wzorcem plastycznym do stworzenia proponowanej postaci herbu miasta jest konfesja św. Stanisława w Katedrze wawelskiej, a ściślej wieńczące trumnę szacownego

Konfesja św. Stanisława
w Katedrze na Wawelu

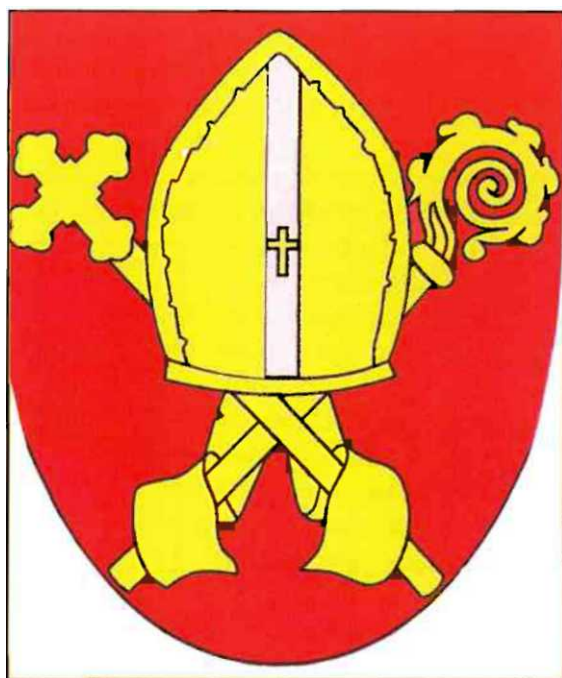
nawet do wielkości 10 mm, bez uszczerbku dla jego czytelności).

Zatem konkludując: gdyby przyjęto moją propozycję zmodyfikowanej tarczy, tzw. tarczy hiszpańskiej z zaokrągloną podstawą, z prawidłową heraldycznie barwą, z uproszczonym i czytelnym godłem (bez księgi, która zaciemnia czytelność herbu i łamie zasadę budowy herbu z możliwie nielicznych przedmiotów heraldycznych), wówczas herb byłby jednolity stylistycznie, czytelny i zgodny z zasadami heraldyki.

Propozycja herbu Muszyny,
zgodnego z zasadami heraldyki

Patrona Polski: infuła, pastorał oraz krzyż biskupi. Konfesja pochodzi z 2. połowy XVII wieku, zatem z czasów, gdy diecezją krakowską władał wybitny biskup Andrzej Trzebicki - pan „państwa muszyńskiego” i fundator obecnego kościoła parafialnego przy ul. Kościelnej. W ten sposób herb miasta byłby ściśle związany z pamięcią o św. Stanisławie i biskupie Trzebickim.

Po spełnieniu tych warunków, do minimum ograniczy się kolorystykę herbu - do dwóch „dostojnych” kolorów, co jest zgodne z zasadami heraldyki (ponieważ im mniej barw, tym lepiej). Co więcej, oba kolory (czerwień i złoto) występowały i występują w herbie Muszyny. Traktuję bowiem znajdujące się w uchwale Rady z 1990 roku określenie koloru tła słowem „biskupi”, jako niedokładne określenie czerwieni. Gdyby zrezygnować z księgi, herb byłby czytelniejszy i byłaby dodatkowa korzyść techniczna (mianowicie możliwość pomniejszenia herbu do rozmiarów miniaturki,

Równie ważna, jak herb, jest chorągiew używana przez miasto. Chorągiew musi mieć proporcje 5:8 (tj. szerokość do długości). Proponuję najprostsze rozwiązanie do uznania władz miasta i mieszkańców: płachta czerwona z naszytym pośrodku herbem. Tego typu chorągwie były używane przez miasta w okresie staropolskim.

Miasto może również (gdyby chciało) używać flagi z dwoma poziomymi pasami: złotym (u góry) i czerwonym (u dołu).

Osobiście zdecydowanie opowiadam się za chorągwią z herbem - jako symbolem dostojniejszą od flagi. Można też wprowadzić zarówno chorągiew, jak i flagę, ale jest to raczej zbędne „mnożenie bytów”. Dlatego lepszym rozwiązaniem jest chorągiew z herbem.

Przypisy:

1. Zob. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, pod red. F. Sulimirskiego, t. V, Warszawa 1885, s. 817-818 (nr 1); W. Bębynek, *Starostwo muszyńskie, własność biskupstwa krakowskiego*, Lwów 1914.
2. *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej*, wyd. F. Piekosiński, Kraków, 1874, l. 1, nr 379.
3. Dokument w Muzeum Narodowym w Krakowie (Biblioteka Czartoryskich); zob. B. Rucka *Dzieje herbu muszyńskiego*, [w:] *Almanach Muszyny 1992*, s. 16, zob. A. Seroka, *Herby miast małopolskich do końca XVIII wieku*, Warszawa 2002, s. 251-252.
4. Odcisk pieczęci: Archiwum Państwowe w Krakowie, oddział na Wawelu, Teki A. Schneidra; zob. A. Seroka, op. cit, s. 251.
5. Opis tego odcisku zob. H. Stamiński, *Muszyna i jej starostowie do 1781 roku*, [w:] *Rocznik Sądecki*, t. XII, 1971, s. 5-78.
6. *Miasta polskie w Tysiącleciu*, pod red. M. Gumowskiego, Wrocław 1965, t. I, tabl. XLIV; zob. M. Gumowski, *Herby miast polskich*, Warszawa 1990, s. 242; A. Plewako, J. Wanag, *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994, s. 134.
7. Zob. B. Rucka, op. cit. s. 19.